

Türkiye'nin, Ermenistan'la 'soykırım' ihtilafını çözmesi Yahudi lobisiyle ilişkilerine nasıl yansiyacak?

CAN ÖZELGÜN

BAŞBAKAN RECEP TAYYİP Erdoğan, 30 Ocak'ta Davos'taki zirvede İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'e çıkışıp, Gazze'deki işgali kastederek "Öldürmeyi çok iyi biliyorsunuz" dediğinde bazılarının aklına hemen 24 Nisan tarihi geldi. Her yıl merakla beklediğimiz bu tarihte ABD Başkanı, 1915'te yaşananların "Ermeni soykırımı" olup olmadığı hakkında fikrini söylüyor. Hem ABD başkanının hem de Amerikan kamuoyunun Ermeni tasarısı hakkındaki görüşlerinin oluşumunda ise Türkiye'deki Musevi cemaati vesilesiyle ABD'deki Yahudi lobisi çok etkili. Bu yüzden, 31 Ocak'ta pek çok Türk'ün kafasında şu soru vardı: Ya Yahudi cemaati Ermeni sorununda Türk tezlerini desteklemekten vazgeçerse?

Aradan üç aydan fazla süre geçti ve bu zaman zarfında Türkiye ve Ermenistan arasında sorunların çözümüne yönelik atılan somut adımlar başka bir soruyu gündeme getirdi. Türkiye, Ermenistan'la anlaşığında Yahudi lobisi ve toplumuyla ilişkileri nasıl şekillenecek? Yahudilerle ilgili 10'a yakın kitap yazan Rifat N. Bali, "Cumhuriyet Yılında Türkiye Yahudileri - Devletin Örnek Yurttaşları (1950-2003)" (Kitabevi Yayınları) adlı yeni kitabının bir bölümünü "Ermeni soykırımı" meselesinin Yahudiler'e izdüşümü konusuna ayırıyor. Özetle, ABD'deki Yahudi lobisinin bu konudaki rolünün zaten abartıldığını söylüyor. Ancak başka bazı uzmanlar ve Türkiye Yahudileri, bu rolü önemsiyor.

Yahudi toplumunun büyük bölümünün "Ermeni soykırımı" tanımlamasını reddetmesinin ardında yatan temel neden alsında II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan Yahudi soykırımı yani 'holokost'. Balı'nın de söyle-

diği gibi, Türkiye Yahudi liderleri ve ABD'deki Yahudi örgütleri, 'soykırım' kavramının yalnızca 'holokost' işi kullanılabilirliği kabul ettilerinden Ermeniler'in maruz kaldığı durumun 'soykırım' olduğunu reddediyorlar. Nitekim Türk-Musevi cemaatinin başkanı Silvyo Ovadya, 6 milyon Yahudi'nin sırf Yahudi oldukları için endüstriyel bir yöntemle katledildiğini söyleyip "hiçbir kötü olay veya tehcir bununla mukayese edilemez" diyor. İsrail'e Türkiye'den çok etmiş Yahudileri temsil eden "Türk-Yahudiler Birliği"nin (İtihadut Yotsei Turkia) eski başkanı Niso Kaneti'nin kitapta yer alan sözleri de açıklayıcı: "Ermeniler'in soykırım iddiası sadece kendilerinin öne sürdüleri asılsız bir iddia... Ermeniler, Yahudiler'in yaşadığı felâketten yararlanmak isteyecek, Türkiye'ye haksızlık ettiler kadar Yahudiler'de haksızlık ediyor. Bunu bütün dünyaya duyurmak için gayret gösteriyoruz."

Bu gayretin içinde ABD'li senatör ve kongre üyeleri ile etkilemek, medyada propagandaya kadar farklı yöntemler var. Mart ayında Türkiye'deki Musevi cemaati, ABD'deki Ermeni tasarınsı nedeniyle ilkinen en çok satan gazetelerinden Washington Times ve Washington Post'a ilan vererek 'soykırım' sözünü kullanmadı hemfikir olmadıklarını belirtmişlerdi. Davos'ta yaşanan gerilim, bu destekle İsrail devletine de geri adım attırmadı. İsrail'deki sol partilerden Meretz'in başkanı Mayıs 2009'da verdiği ve Ermeniler'in 1915 olaylarına dair iddialarının tartışıldığı öngere hakkında hükümetin görüşünü dile getiren Çevre Bakanı Gilad Erdan "İsrail'in tutumu, 'olayların irdelenmesinin İsrail Meclisi'ndeki bir siyasi tartışmayla değil, açık görüşmelerle yapılması ve tarihi verileri desteklenmesi gerektiği yolunda" dedi.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler öğretim üyesi Sali Özel, İsrail devletinin bu konuda eskilmeyen desteğini iki ülke arasında 1996'da imzalanan askeri işbirliği anlaşmasına bağlıyor. Ona göre bu anlaşma, Türkiye'nin hem pek çok stratejik derdini çözdü hem de Türkiye'nin İsrail lobisinin Amerikan siyasetindeki ağırlığından yararlanması imkân verdi. Yazar Mario Levi ise iki ülke arasındaki ilişkileri belirleyen en önemli ortak noktanın "kendisini dünyaya yeterince tanıtmamak" olduğunu düşünüyor. "Bu yüzden dünyanın en güçlü lobilerinin biri olan Yahudi lobisi özellikle

le Ermeni meselesi konusunda hep Türkiye'nin yanında oldu." Türkiye'deki Yahudi cemaatinin verdiği desteği mercek altına alabildiğimizdaysa bir tür mecburiyetten bahsedebiliriz. Balı'nın vurguladığı gibi, Türk Yahudi toplumunun öngörülleri 1950'den beri hep hükümetlerin yanında oldu. Şair Niro Margulies'e göre Yahudi toplumunun liderlerinin devletçi tutumuyla birlikte tehcire ettilerini acı deneyimler arasında da doğrudan bir ilişki var. "Varlık Vergisi ve 6-7 Eylül olaylarını yaşamış bir toplum kendi güvenliğini temin için devlete yakın durması ve eleştirel bir görüş dile getirmemesi anlaşılabilir bir durum" diyor Margulies.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının verilerine göre sayıları 25 bini bulan Türk-Yahudi toplumu, ABD nüfusunun yüzde 3,5'ini oluşturan (yaklaşık 10 milyon) Yahudi topluluğu ve nüfusu 8 milyonu geçen İsrail devletinin 'Ermeni soykırım'ı konusunda çoğunlukla Türk tezlerini desteklemeleri Türkiye'yi İsrail devletine ve Yahudi toplumuna bağlayan en önemli unsurlardan biri oldu. Ancak bugünlerde, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 6 Eylül 2008'de Ermenistan - Türkiye futbol maçını izlemek için Erivan'a yaptığı ziyaretle başlayan, "ezeli düşmanlar" Azerbaycan ve Ermenistan'ın devlet başkanlarının geçen hafta ilk kez bir araya gelmesine kadar uzanan bir bahar havası hakim Ermenistan - Türkiye ilişkilerine ve bu durum, Türkiye'nin lobilere ihtiyacını azaltabilir. "Ermenistan'la sorun" kavramını ortadan kalkması, Türkiye - İsrail ilişkilerinde de yeni gelişmelere yol açabilir.

Balılı göre Türk Yahudi toplumu, bugüne kadar Ankara'yla olan bütün ilişkilerini 'biz size faydalıyız' söylemi üzerine inşa etti. "Ancak şimdi, onların lobicilik faaliyetlerine ihtiyaç duyulmazsa ve Ankara zedeledi Türk Yahudi toplumun sayet bir önemi varsa (var demiyorum) bu çok çok azalacak" diyor Bali. Zaten yazar, Amerikan Yahudi kuruluşlarının Ermeni soykırımını iddialarının kabul edilmesinde tek aktör ve tek müktedir mihrap olduğu algılamasının yanlış olduğunu savunuyor: "İstediginiz kadar lobicilik yapın, sayet Beyaz Saray ve Başkan 'bu kararın geçmesi milli çıkarlara uygun' derse karar yasalasın." Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu ve Ortadoğu Araştırmalar Merkezi Başkanı Doç. Sedat Laçınlar da, "Yahudi lobisinin Türkiye'nin resmi tezlerine verdiği destek olmasaydı sonuç çok da farklı olmayacaktı" diyor.

Özel, Ermenistan'la soruların çözümünde İsrail lobisine olan ihtiyacın azalacağını savunuyor. Ancak 'ihtiyacın' bitmesi, sandığı gibi Türkiye - İsrail veya Türkiye - Yahudi topluluğu ilişkilerinde negatif sonuç doğuramayabilir. Tersine, Ermenistan'la yakınlaşma, Türkiye'nin bu iki kesime ilişkilerini de daha sağlıklı ve dengeli bir

zeminde oturabilir. Balılı'ye göre, "Türkiye'nin Ermenistan'la ilişkileri düzeltilmez zaman İsrail'e ve Amerikan Yahudi kuruluşlarına hiç ihtiyaç kalmayacak veya bu ihtiyaç çok azalacak. Bu da Türkiye - İsrail ilişkilerinin normal şekilde devam etmesini sağlayacak." Laçınlar ise Ermenistan'la da soruların çözüm aşamasında olan Türkiye'nin artık gücünün daha fazla farkında olduğunu ve İsrail'in de Ortadoğu'da daha aktif bir Türkiye'nin kendine sağlayacağı yararların bilincine varacağını düşünüyor.

Politik açıklamaları bir kenara koyup, bu yeni durumun iki toplumun insanlarını nasıl etkileyeceği üzerinde durmak belki daha önemli. İki edebiyatçı, Margulies ve Levi bu konuda iyimser. Margulies, Ermenistan'la ilişkilerdeki yumuşamaları Türkiye'de azınlıklara duyulan düşmanlığı, havadaki gerilimi, azınlıklara ilgili tedirginliği biraz olsun azaltabileceğini, Türk Yahudi toplumunun bundan olumlu etkileceğini düşünüyor. Levi ise Türkiye - Ermenistan arasında atılacak her adım, "her iki tarafın bağnaz milliyetçilerinin süngülerinin düşmesini sağlayacağını" söylüyor. Bu da her keseye barış ve birlikte yaşamayı öğretecek.

Bu nedenle şimdi asıl ihtiyaç, birbirini doğru tanımak. Balı'nın aktardıkları, aslında Türkiye'deki Yahudi topluluğuna çok da iyi tanımadığımız ve kafalarımızın doğru bilgimiz yanlışlarla dolu olduğunu gösteriyor. Örneğin Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk dönemlerinden karikatürlerle bile karşımıza çıkan "tüm Yahudiler zengin ve pindirdi" algısı Balılı'ye göre bir mitten ibaret. Medyada ağırlıklı varlıklı Yahudi işadamları yer vererek oluşturulan bu mitin aksine Yahudi toplumunda medyanın ilgisine dahil olmayan emekçiler ve beyaz yalıtılmışlar önemli bir yer tutuyor. Ovadya da, Türk Yahudi toplumunda zengin sayısının beş, altı kişiden ibaret olduğunu, buna karşın 400 - 500 ailenin yardımla geçinebildiğini vurguluyor.

Yahudiler hakkında başka mitleri ve Türk Yahudi topluluğunun 1950'den beri bu topraklarda yaşadıklarını Balı'nın kitabından okuyabilirsiniz. Beyoğlu Musevi Hanımhane Vakfı'nın gerçekleştirdiği "Türk Yahudi Toplumuna Hakkında Algıyı İyileştirme Projesi" de Yahudi toplumuyla ilgili mitlerin yıkılmasına etkili olabilir. Ovadya, birçok araştırma kuruluşunun yaptığı çalışmalarında "nasıl bir komşu istemezsiniz" diye sorulduğu zaman ankete katılanların neredeyse yüzde 85'inin "Yahudi komşuyu istemeyiz" demesinin bu projenin başlatılmasında çok etkili olduğunu belirtiyor.

Bu proje kapsamında açılan "Türkiye Yahudileri'ne Dışardan Bakış Fotoğraf Sergisi" 17 Mayıs'ta sona erecek. Sergi, komşusuyla birlikte yaşamak istemeyenlerin oranını azaltmada da, bazı önyargıları kırabilir. ■

KORKU VE TEDBİR: *Türk Yahudileri'ne ait mekânlarda 2008 yılında çekilen fotoğraflardan oluşan "Türkiye Yahudileri'ne Dışardan Bakış Fotoğraf Sergisi"nden "Sıra Sıra Koltuklar" adlı fotoğraf.*